Gemeente Rotterdam

Notitie

Bezoekadres: Galvanistraat 15
Postadres: Postbus 6633
3002 AP Rotterdam
Website: www.gw.rotterdam.nl

Van: drs. O. van Velthuijsen
Kamer: 1.46 europoint III
Telefoon: (010) 4896601
Fax: (010) 4895494
E-mail: o.vanvelthuijsen@gw.rotterdam.nl

Aan	:	R. van der Zaag
Datum	:	31-07-2013
Betreft	:	Quick scan flora en fauna 'realisatie collectiegebouw' te Rotterdam
Projectcode	:	MR20130239

Aanleiding

De depots van Museum Boijmans Van Beuningen voldoen sinds vele jaren niet aan de eisen die worden gesteld op het gebied van veiligheid, voorzieningen en risicomanagement. Daarnaast is de collectie de afgelopen decennia gegroeid en is door de toename in volume van objecten de beschikbare ruimte ontoereikend. Hiervoor wordt sinds 2010 extra depotruimte gehuurd. Om de veiligheid van en de zorg voor de totale kunstcollectie op peil te houden is men voornemens om een 'collectiegebouw' te realiseren. In het Collectiegebouw komen naast een museumdepot ook mogelijkheden voor particuliere collecties, tentoonstellingsruimten en restauratieateliers. De beoogde locatie voor het Collectiegebouw is het Museumpark, vanwege de nabijheid van het museum.

Ten behoeve van dit voornemen wordt een projectbestemmingsplan opgesteld. Hiervoor zijn diverse milieuonderzoek noodzakelijk, waaronder toetsing aan de huidige natuurwetgeving.
Door ruimtelijke ingrepen (waaronder sloop, nieuwbouw en renovatie) kunnen beschermde soorten flora en fauna (tijdelijk) schade ondervinden. Wanneer dit het geval is moet rekening worden gehouden met het wettelijke kader van de Flora- en Faunawet. Op basis van een gebiedsanalyse (ruimtelijk ecologisch), beschikbare soortverspreidingsgegevens en een korte veldverkenning worden uitspraken gedaan over de mogelijke aanwezigheid van beschermde planten en dieren in het projectgebied. Vervolgens worden de verwachte effecten op deze soorten in beeld gebracht en de mogelijke vervolgstappen die hieruit voortvloeien, zoals nader onderzoek, ontheffing en andere beperkingen en/of voorwaarden die gesteld moeten worden t.a.v. de Flora- en faunawet. Tevens worden, zo mogelijk, aanbevelingen gegeven voor een goede ecologische inpassing van het project.

Aangezien de ontwikkeling plaatsvindt in de binnenstad van Rotterdam en op overwegend verhard terrein is aanwezigheid van een aantal soortgroepen al op voorhand uit te sluiten (zoals b.v. vissen en amfibieën, door afwezigheid van water). Voor andere soorten is daarentegen wel aandacht vereist, aangezien deze typisch zijn voor binnenstedelijk gebied. Het betreft dan o.a. vleermuizen en diverse vogelsoorten met vaste rust- en verblijfplaatsen.
Ook de nabijheid van het groene deel van het museumpark en de relatie met de projectlocatie moet hierbij in beschouwing worden genomen.

Gemeente Rotterdam

Gebiedsbeschrijving en voorgenomen werkzaamheden

Het projectgebied is gelegen in het Museumpark. Dit park bestaat uit een groot aantal elementen, waaronder een aantal karakteristieke gebouwen. Oorspronkelijk is het musuempark een restant van de 'groene wig' uit uitbreidingsplan Dijkzigt van Witteveen *(bron: document randvoorwaarden collectegebouw)* op voormalig landgoed 'Hoboken'. Het park werd ingezet als groene schakel tussen Het Park en de Maas. Markante gebouwen zijn o.a. het natuurhistorisch museum (vroegere woning familie Hoboken) en de Kunsthal. In de huidige vorm dient het park feitelijk als een grote stadstuin, een kunstobject opzichzelf. Een belangrijke, nog recente ingreep, is de aanleg van een ondergrondse parkeergarage. Deze ontwikkeling is in 2012 voltooid.

Het park is opgedeeld in verschillende elementen *(A t/m E, zie figuur 1).* Gebied C (romantische tuin) en E (Rossarium) zijn het groene parkachtige deel van het musuempark, met waterelementen, boomgroepen (waaronder meerdere monumentale bomen), grasweiden en bloemperken. Het park is een echt stedelijk park, met een strakke en nette uitstraling. De natuurecologische waard is vrij laag in vergelijking tot andere parken in Rotterdam. De biodiversiteit is arm door intensief beheer, plantenkeuze en de geïsoleerde ligging. Deel B en D zijn (grotendeels verharde) pleinen. Deel A (het voorportaal) is ingeplant met bomen en aangevuld met grind, waarmee het fungeert als entree van het park. In bijlage 1 zijn enkele foto's bijgesloten van de huidige situatie.

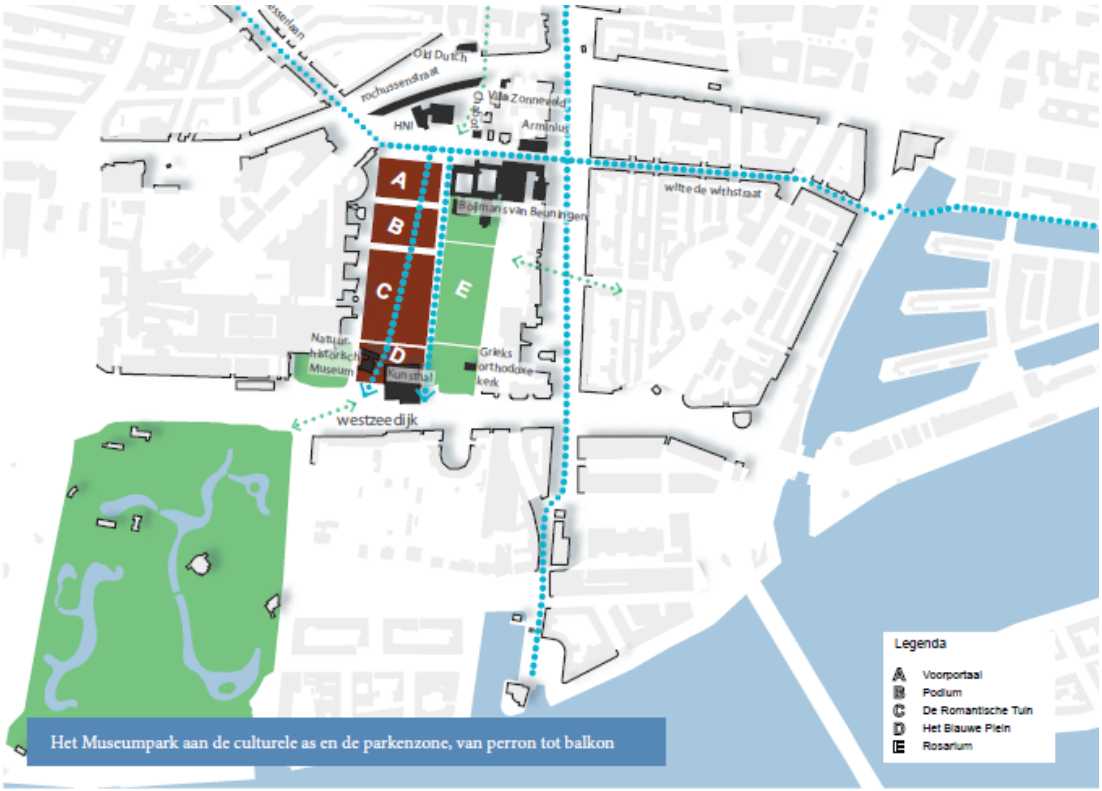

Figuur 1: Huidige situatie Museumpark

De voorgenomen ontwikkeling betreft de realisatie van een collectiegebouw in het voorportaal aangrenzend aan het museum (A in figuur 2). Het gebouw komt hiermee dichtbij het bestaand museum te liggen.

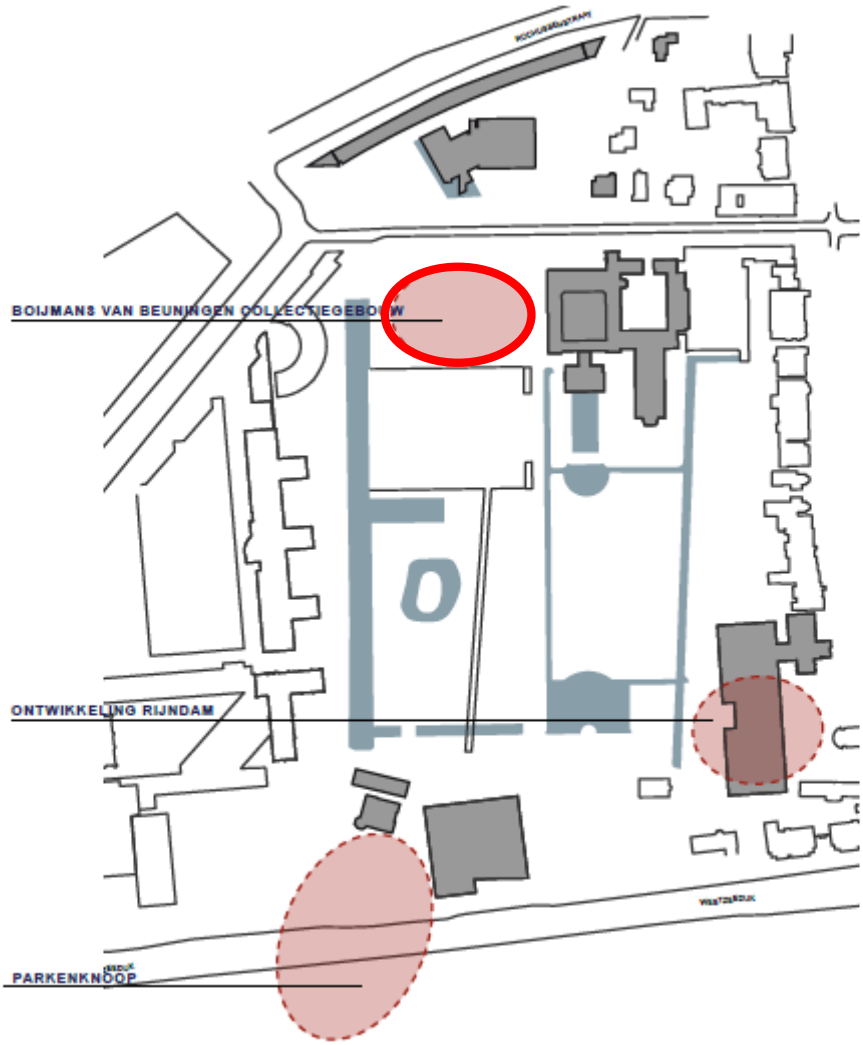

figuur 2: beoogde locatie Collectiegebouw (rood gearceerde cirkel)

Analyse

Bij ruimtelijke ontwikkelingen, zowel sloop- als nieuwbouw en/of renovatie, maar ook kap en rooiwerkzaamheden, dient altijd aandacht te worden besteedt aan (mogelijk) aanwezige beschermde natuurwaarden. Normaliter is er sprake van gebiedsbescherming en soortbescherming. Voor deze ontwikkeling is alleen soortbescherming van toepassing (Flora- en Faunwet). Gebiedsbescherming heeft betrekking op o.a. Natura 2000 gebied (Natuurbeschermingswet). Dergelijke gebieden liggen echter niet binnen de, toch al zeer lokale, invloedsfeer van het project.

Algemeen

Op voorhand kunnen een aantal soorten en/of soortgroepen worden uitgesloten. Het plangebied (voorportaal) heeft weinig tot geen functie voor soorten uit soortgroepen, zoals flora, amfibieën, reptielen, vlinders, libellen en vissen. Er is geen water aanwezig of geschikte groene plekken waar mogelijke groeiplaatsen van beschermde flora aanwezig zouden kunnen zijn. Het zuidelijker gelegen park (romantische tuin) heeft daarentegen wel een functie voor diverse van bovengenoemde soorten, echter geen strikt beschermde soorten. Wel zouden hier algemenere soorten als grondgebonden zoogdieren (zoals mol en egel), alsmede diverse vlinders en libellen kunnen worden verwacht. Er zijn veel plekken aanwezig met bloemrijke vegetaties wat insecten aantrekt. Hiervoor geldt uitsluitend de zorgplicht. De enige twee soortgroepen waarvoor het voorportaal sporadisch een functie zou kunnen hebben betreffen vliegende dieren als vleermuizen en vogels. Deze worden hieronder besproken.

Vleermuizen

Soorten die in binnenstedelijk gebied kunnen worden verwacht zijn vooral Gewone en Ruige dwergvleermuis en potentieel ook Watervleermuis, Laatvlieger en Gewone grootoorvleermuis. Vooral gewone dwergvleermuizen en Laatvlieger zijn typische gebouwbewoners, waarbij vaak kleine spleten, scheuren, ventilatievoegen en ruimten in muren en openingen onder dakranden worden gebruikt om toegang te verkrijgen tot een geschikte verblijfplaats (bv. onder daklijsten, zolder of in een spouwmuur). Gefoerageerd wordt er in en rond
groene elementen zoals groene oevers, parken en grotere (binnen)tuinen, vaak ook in nabijheid van water. Als vliegroutes worden vaak doorgaande boomstructuren gebruikt (al dan niet langs water).

Er is m.b.t. het project realisatie Collectiegebouw, niet specifiek sprake van sloop van bebouwing. De exacte positie van de nieuwbouw binnen het zoekgebied (voorportaal) staat ook nog niet vast. Het voorportaal zelf heeft in de huidige situatie weinig tot geen waarde voor soorten uit de soortgroep vleermuizen. Er is wellliswaar wel groen aanwezig, in de vorm van kleine bomen, maar het terrein ligt redelijk geïsoleerd en sluit niet goed aan op andere groene gebieden. Daarbij ontbreekt ondergroei, de bomen zijn ingeplant en het terrein is verder ingericht met grind. Het is niet uit te sluiten dat er sporadisch wel eens gefoerageerd zal worden door bijvoorbeeld gewone dwergvleermuis, van een essentieel foerageergebied zal echter zeker geen sprake zijn. Doordat ondergroei ontbreekt, zal de insectenrijkdom ook minimaal zijn hier. Als verblijfplaats zijn de bomen ongeschikt, gezien de nog zeer jonge leeftijd. Het is waarschijnlijk dat verblijfplaatsen in de directe omgeving aanwezig zullen zijn. Bijvoorbeeld in het gebouw waar museum Boijmans is gevestigd of zuidelijker nabij het

natuurhistorisch museum. Onderstaande kaart toont de waarnemingen van vleermuizen in en rond het musuempark. Hierbij moet een kanttekening worden gemaakt dat het oude gegevens betreft. Er is voor bijvoorbeeld Boijmans nooit gericht onderzoek uitgevoerd, evenals in het groenere deel van het musuempark. In 2005 is wel ten zuidwesten van het gebied een onderzoek uitgevoerd.

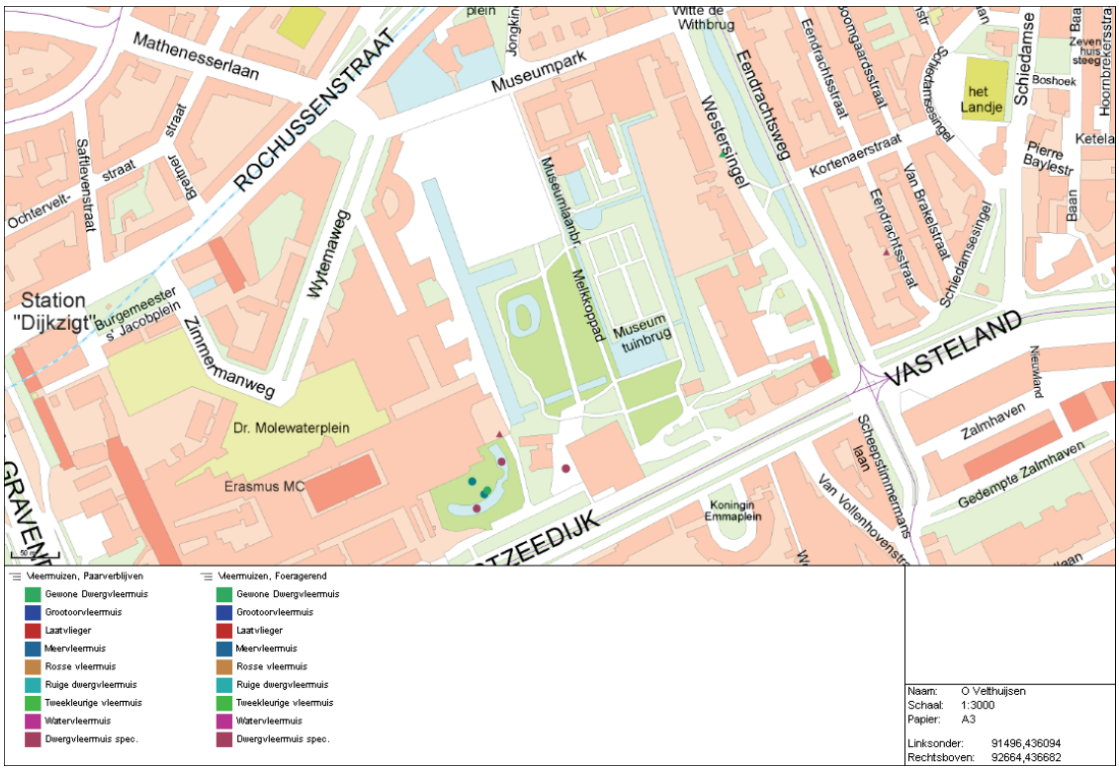

Figuur 3: waarnemingen vleermuizen Musuempark (bron: natuurkaart Gemeente Rotterdam)

Het zuidelijker gelegen groene deel van het museumpark biedt, met o.a. waterpartijen, meer fourageergelegenheid en is daardoor veel geschikter en van groter belang. Hier zijn echter geen ingrepen voorzien. Het enige denkbare effect zou kunnen zijn indien de nieuwbouw tegen reeds bestaande bebouwing wordt aangebouwd (met name museum Boijmans). Aangezien in dit pand verblijfplaatsen van vleermuizen niet zijn uit te sluiten zou het direct tegen dit pand aanbouwen mogelijk tot gevolg kunnen hebben dat invliegplekken geblokkeerd worden (b.v. stootvoegen e.d.). Uitgaande van de randvoorwaarden die gesteld worden aan het gebouw lijkt dit de bedoeling en wordt het gebouw vrijstaand geïsoleerd om zo een mooie entree te kunnen creëren naar het park. Hierbij is aanleg van groene elementen voorzien, wat eerder positief dan negatief zal zijn voor eventueel aanwezige vleermuizen. Negatieve effecten worden dan ook niet verwacht. Met een aantal (beperkte) ingrepen kan de nieuwbouw en buitenruimte eromheen zelfs ecologisch interessanter worden gemaakt voor deze soortgroep (ook wel ‘inclusief bouwen’ genoemd). Hiertoe zijn aanbevelingen gedaan in bijlage 2.

Vogels

Net als bij vleermuizen zal het projectgebied (voorportaal) slechts een marginale functie hebben voor de meeste vogelsoorten. Dit is mede te wijten aan het feit dat de bomen nog jong zijn, waardoor hier niet snel een nest in zal worden gemaakt. Echter is dit nooit geheel uit te sluiten. Voor reguliere broedvogels (vogels die elk jaar een nieuw nest maken) geldt de algemene regel dat deze niet verstoord mogen worden gedurende de broedperiode.

Naast reguliere broedvogels is er ook nog een groep 'vogels met vaste rust- en verblijfplaatsen'. Deze maken jaarrond gebruik van hun nest en/of keren elk jaar terug naar dezelfde plek. Het betreft hier o.a. roofvogels, zoals buizerd en sperwer, maar ook huismus en gierzwaluw. Onder de Flora- en faunawet zijn deze nesten dan ook jaarrond beschermd. M.b.t. het project (voorportaal) kan op voorhand worden aanwezigheid van nesten van jaarrond beschermde soorten worden uitgesloten. De aanwezige bomen zijn nog veel te jong en bovendien is er teveel verstoring door menselijke activiteiten. Uit de natuurkaart van de gemeente Rotterdam blijkt wel dat er in het zuidelijker gelegen parkgebied (romantische tuin) veel waarnemingen gedaan zijn van jaarrond beschermde soorten. Onderstaande kaart toont deze waarnemingen.

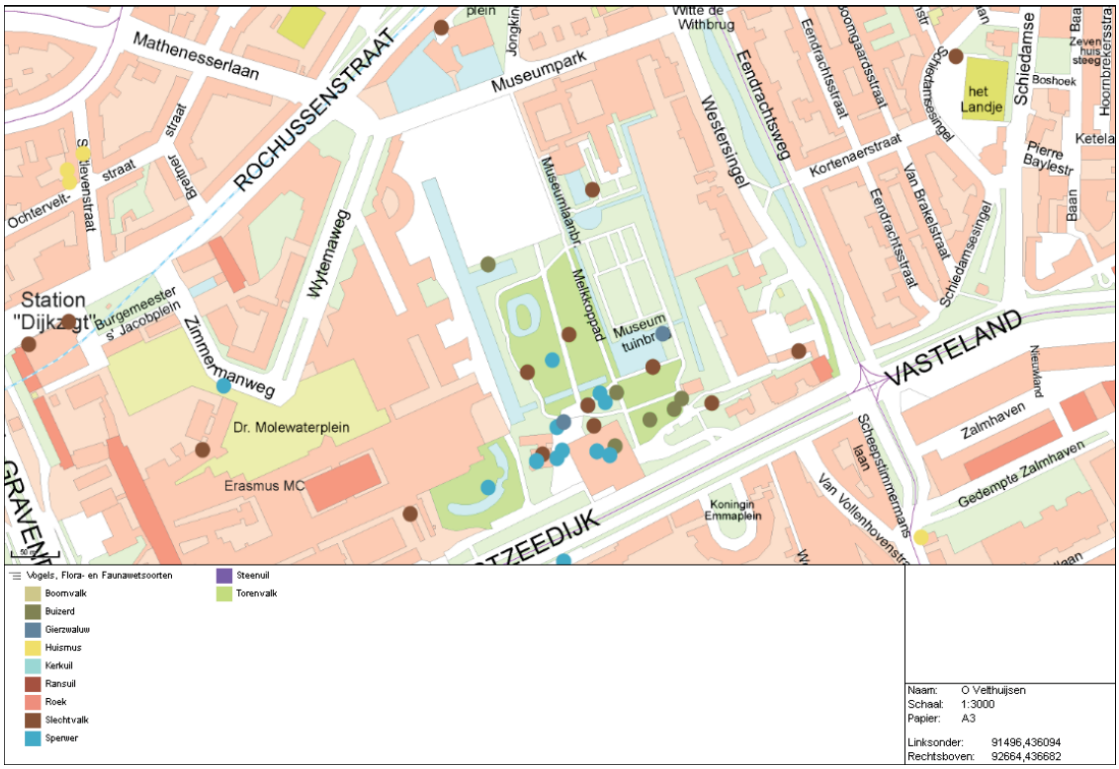

Figuur 4: waarnemingen jaarrond beschermde vogels (bron: natuurkaart Gemeente Rotterdam)

Uit de kaart blijkt o.a. aanwezigheid van buizerd, sperwer, slechtvalk en gierzwaluw. De eerste twee roofvogelsoorten hebben als biotoop bos en (grotere parken). In het groene deel van het musuempark zijn diverse grotere, oudere bomen aanwezig en boomgroepen. Nesten van m.n. sperwer (die tegenwoordig ook kleinere parken benut) zijn hier zeker niet uit te sluiten. Hier vinden echter geen ingrepen plaats, waardoor effecten op zowel buizerd als

sperwer zijn uit te sluiten. De andere twee soorten, slechtvalk en gierzwaluw, zijn kenmerkend voor de stedelijke omgeving van Rotterdam. Slechtvalk broedt op hoge gebouwen, masten, torens etc. Zeer waarschijnlijk hebben de waarnemingen betrekking op een slechtvalkpaartje wat broedt op de Willemsbrug en sporadisch in het park foerageert (het territorium is vrij groot). Interessant is met name de waarneming van gierzwaluw. Deze soort broedt van oorsprong op rotsen en kliffen, maar heeft deze plekken verruild voor de stad en broedt hier nu op hoge plekken onder o.a. dakpannen. Oudere bebouwing in de omgeving met pannendaken of andere geschikte plekken waar genesteld kan worden zijn geschikt voor deze soort. Het projectgebied heeft voor zowel slechtvalk als gierzwaluw geen functie. Negatieve effecten op jaarrond beschermde vogels worden niet verwacht. Met een aantal (beperkte) ingrepen kan de nieuwbouw en buitenruimte eromheen echter wel ecologisch interessanter worden gemaakt voor soorten uit deze soortgroep (ook wel 'inclusief bouwen' genoemd). Te denken valt dan vooral aan gierzwaluw, maar ook huismus. Hiertoe zijn aanbevelingen gedaan in bijlage 2.

Conclusie en vervolgstappen
Daar er geen sprake is van sloop (alleen nieuwbouw) op een locatie (voorportaal) die momenteel m.b.t. natuurwaarde weinig potentie heeft zijn effecten op strikt beschermde soorten flora en fauna uit te sluiten. Het voorportaal is in huidige situatie ingeplant met kleine bomen. Het is niet uitgesloten dat hier wel eens gefoerageerd wordt door bijvoorbeeld vleermuizen, van een essentieel fourageerelement is echter geen sprake. Het zuidelijker gelegen park ('romantische tuin') is hiervoor veel geschikter. Echter zijn er geen veranderingen voorzien aan dit deel van het park, waardoor negatieve effecten niet worden verwacht. Broedende reguliere broedvogels zijn mogelijk nog wel te verwachten in de bomen op het voorportaal. Echter, gezien de geringe afmeting is de kans klein. Ook hier zal het zuidelijker, groene deel van veel meer waarde zijn. Geconcludeerd kan worden dat voor de realisatie van het collectiegebouw op de plek waar nu het voorportaal ligt is geen nader onderzoek noodzakelijk is.

"Het is daarmee aannemelijk dat de Flora- en faunawet geen belemmering vormt voor de uitvoering van dit project"

Wel geldt altijd de zorgplicht. Bij vogels betekent dit o.a. dat deze niet verstoord mogen worden gedurende de broedperiode.

Aanbevelingen
Ondanks dat er geen directe negatieve effecten worden verwacht biedt de realisatie van een nieuw gebouw wel kansen om de ecologische samenhang van het museumpark verder te versterken. Ook aan het gebouw zelf zijn ecologische functies toe te kennen, waardoor het geschikt kan worden gemaakt voor (beschermde) diersoorten en een bijdrage levert aan de biodiversiteit van het park. Hiertoe zijn aanbevelingen opgenomen in bijlage 2.

Gemeente Rotterdam

Bijlage 1: impressie foto's

Bijlage 2: aanbevelingen

De ecologie valt te verbeteren door verschillende dieren aan te trekken. Dit kan met kleine en grote ingrepen. Daarnaast zouden er extra elementen meegeven kunnen worden aan het ontwerp van het collectiegebouw. Voor het collectiegebouw dient de zoektocht zich te concentreren op goede 'kostgangers' die weinig tot geen overlast met zich meebrengen en bovendien onderhoudsarm zijn. Bovendien moeten eventuele voorzieningen ingepast kunnen worden in nieuwbouw en dient het moderne uiterlijk behouden te blijven. Daarnaast moet de buitenruimte zodanig ingericht dat er aansluiting ontstaat met andere delen van het park. Een modern complex is geen natuurgebied en er dient dan ook gesproken te worden van 'medegebruik'. Bovendien zijn soorten die in de stad leven altijd al beperkt geweest tot de plekjes die de mens heeft overgelaten. In de marges van menselijke activiteiten hebben desondanks vele soorten zich al honderden jaren kunnen handhaven. Op dergelijke soorten zal worden ingezet. Het zijn veelal soorten die van nature leven in rotsachtige gebieden en van oudsher niet of nauwelijks in Nederland voorkwamen. De gebouwen in de stad fungeren als surrogaatrotsen. Het gaat veelal om vleermuizen, vogels en maar soms ook planten. Sommige soorten zijn alleen voor verblijfplaatsen afhankelijk van steden, zoals gierzwaluwen en diverse soorten vleermuizen. Om voedsel te zoeken migreren ze via routes naar foerageergebieden (parken, woonwijken etc.). Soorten als huismus en bepaalde roofvogels zijn erg honkvast en zoeken binnen de stad naar voedsel en onderhouden ook een territorium. Naast fauna kan ook de flora gestimuleerd worden, wat weer een positief effect kan hebben op bijvoorbeeld de insectenstand, maar ook de belevingswaarde vergroot indien gebruik wordt gemaakt van kleurrijke bloemelementen.

Vleermuizen

In elke stad in Nederland komen vleermuizen voor. Meestal gaat het om (kraam)kolonies of solitaire exemplaren van de voor een stad algemene soorten gewone en ruige dwergvleermuis. In mindere mate komen ook verblijfplaatsen van laatvlieger voor. Tot de zeldzaamheden in de stad behoren de tweekleurige vleermuis, gewone grootoorvleermuis en de meervleermuis. Het zijn nuttige dieren die honderden insecten per nacht eten, inclusief steekmuggen. Gebouwbewonende vleermuizen zijn op eenvoudige wijze te helpen door nestlocaties aan te bieden. De eisen aan nestlocaties cq. verblijflocaties verschillen echter per soort en seizoen. Er zijn verschillende soorten verblijfplaatsen van vleermuizen met verschillende functies. Ze zijn in te delen in kraamverblijf, zomerverblijf, paarverblijf en winterverblijf. De kraam- en winterverblijven zijn meestal het grootst. Tijdens de kraamperiode verblijven de mannetjes in zomerverblijfplaatsen. Baltsende mannetjes proberen in de paartijd vrouwtjes in hun paarverblijven te lokken. Aangezien vleermuizen navigeren door middel van echolocatie, kunnen ze gemakkelijk allerlei holten in oppervlakken opsporen. Door op strategische locaties speciale kasten in nieuwbouw én bestaande bouw aan te brengen kan de lokale vleermuizenstand worden gesteund. Voor het collectiegebouw zal de nadruk vooral moeten liggen op het meer geschikt maken van de locatie voor algemene en minder kritische soorten als gewone en ruige dwergvleermuis. Beide zijn waargenomen op korte afstand van het plangebied. Een en ander zal afhankelijk zijn van het soort nieuwbouw wat gerealiseerd gaat worden. Mogelijkheden zijn bijvoorbeeld het inbouwen van vleermuiskasten, wat als voordeel heeft dat ze van buitenaf niet direct zichtbaar zijn. Anderzijds kunnen ook gewoon kasten direct aan de gevel worden gehangen, deze zijn echter wel zichtbaarder. Een en ander zal in overleg met ontwikkelaar en architect moeten worden bekeken. Ook de inrichting van

de (groene) buitenruimte kan beter worden afgestemd op het benodigd biotoop van vleermuizen. O.a. door meer bloemrijke vegetatie in combinatie met eventueel een waterpartij (met vegetaties) als dat mogelijk is. Ook het tactisch gebruik van lichtbronnen kan hieraan bijdragen bv. in de vorm van donkere hoeken en gerichte verlichting.

Figuur 2: inbouwkast

figuur 3: gevelkast (klein)

Figuur 4: spouwgaten

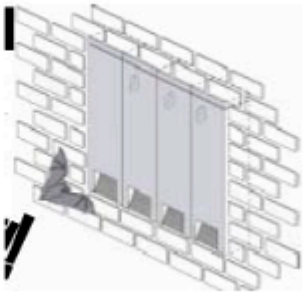

figuur 5: sleuven in muuruitsparingen

Gierzwaluw

Deze typische vogel van bergachtige streken heeft ook de stad ontdekt. Het is eigenlijk geen zwaluw, maar lijkt er qua bouw wel sterk op. Van alle Nederlandse vogels zijn ze het sterkst aan een vliegend bestaan gebonden. Hun kleine pootjes zijn alleen geschikt om aan verticale oppervlakken te hangen en lenen zich niet om mee op een dak of tak te zitten. Als ze niet op een nest zitten, vliegen ze. Slapen doen ze op kilometers hoogte. Voor nestgelegenheid zijn ze aangewezen op hoge locaties waar ze van onderen op aan kunnen vliegen. Ze haken dan aan tegen het nestgat of knallen zelfs met enige snelheid naar binnen. Hoge gebouwen lenen zich uitstekend voor deze vogels. Het is voor zulke vogels moeilijk om nieuwe nestlocaties te ontdekken. Vestiging kan daarom lang duren, maar er zijn maatregelen mogelijk om nestzoekers te lokken. Hun voedsel vinden ze vaak op grote afstand van het nest, vaak boven grote meren en moerassen. Net als vleermuizen en huismuis, bieden (inbouw)kasten ook voor gierzwaluw mogelijkheden om in te broeden. Een en ander zal in overleg met ontwikkelaar en architect moeten worden bekeken

Huismus

De overbekende Huismus heeft het moeilijk in Nederland en is daartoe sinds 2009 aangemerkt als een jaarrond beschermde soort in kader van de Flora- en faunawet. In de

huidige situatie heeft het projectgebied geen functie voor huismus. Dit is ook logisch, de elementen die het biotoop van de huismus vormen ontbreken. Dit zijn namelijk verblijfplaatsen en fourageerelementen. In tegenstelling tot jonge stadsduiven kunnen jonge mussen niet met zaden, frietjes en brood worden grootgebracht. Volwassen Huismussen zouden prima kunnen overleven op wat de binnenstad biedt, maar de jongen moeten worden gevoerd met eiwitrijke insecten. M.b.t. Nestgelegenheid creëren in de nieuwbouw kan ook hier gedacht worden aan inbouwkasten. Dit moet dan wel tezamen met de juiste inrichting ban de buitenruimte namelijk door het aanbrengen van meer bloeiende vegetatie en hagen. Een en ander zal in overleg met ontwikkelaar en architect moeten worden bekeken

Figuur 8: inbouwkast huismus

Figuur 9: houtnestkasten (onder dakrand/gevel)

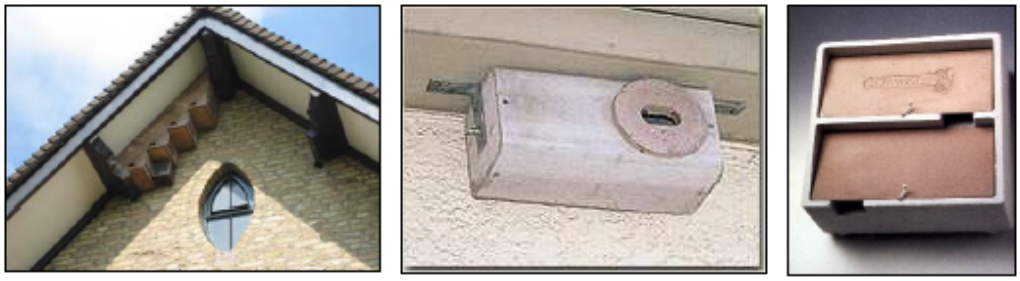

Figuur 10,11,12: diverse neststenen/kasten voor gierzwaluw (meest links: combikast gier en vleermuis)

Overige vogelsoorten

Er zijn nog meer (niet algemene) vogelsoorten die regelmatig tot midden in hartje centrum worden gezien. Het betreft dan torenvalk, gekraagde roodstaart en scholekster. Van de torenvak is enkele jaren geleden in de omgeving van de Delftse Poort een broedplaats vastgesteld. Voor torenvalk lijkt de beoogde nieuwbouw echter niet erg geschikt om een nestkast te bevestigen, aangezien de gevels van veel glas worden voorzien en daarmee ook het moderne en strakke uiterlijk van de gevel wordt benadeeld. Het creëren van een voorziening voor slechtvalk heeft daarmee de voorkeur. Een vogelsoort als gekraagde roodstaart (ook een gebouwbewoner in stedelijk gebied) vereist specifieke maatregelen, zoals inbouwen of ophangen van een bepaald soort nestkasten. Bij het creëren van nestgelegenheid dient echter zoveel mogelijk ingestoken te worden op ‘onzichtbaarheid’ van de maatregelen. Voor wat betreft huismus, gierzwaluw en slechtvalk is dit het meest haalbaar, daar dit zodanig kan worden uitgewerkt dat deze nauwelijks opvallen. Specifiek voor scholekster, waarvan bekend is dat deze ook op hoge daken broedt, volstaat vaak al het

toepassen van een grinddek. Vooral van belang is de kansrijkheid om bepaalde soorten ook daadwerkelijk aan te trekken een grote rol. Gezien dat huismus, gierzwaluw, slechtvalk en scholekster allemaal zijn waargenomen in de omgeving van het plangebied wordt ingezet op deze soorten. Een en ander zal in overleg met ontwikkelaar en architect moeten worden bekeken.

Inrichting van de buitenruimte
Bij het kiezen van aan te planten vegetaties moet goed gekeken worden naar soorten die waardevol zijn voor bijvoorbeeld insecten (vlinders, bijen etc.), in ieder geval moet inheems plantmateriaal worden gebruikt daar dit de meeste ecologische waarde heeft. Verder is haagbeplanting een goede optie, wat vogels de mogelijkheid biedt om in te schuilen. Idealiter zou er een groene route gerealiseerd moeten worden die begint bij de entree en aansluit op de romantische tuin (bijvoorbeeld middels een singel of hagensysteem). Een ander optie is aanleg van een groen dak. Met groene daken kan op eenvoudige wijze groen toegevoegd worden aan de omgeving. Een groen dak kan ook dienen als stapsteen tussen andere groengebieden als er geen mogelijkheid op de grond is om voldoend groen aan te brengen. Groene daken bestaan uit meerdere lagen. De eerste is een waterdichte en wortelbestendige dakbedekking. Vervolgens wordt een drainagelaag (bijvoorbeeld kunststof of kleikorrels) aangebracht. Daarop komt een substraatlaag. Op deze substraatlaag groeien de planten. Hoe dikker en zwaarder het groene dak mag wegen, hoe meer verschillende soorten vegetaties er zich kunnen ontwikkelen. Sedum is de meest eenvoudige vorm, met respectievelijk begroeiingen van vetkruiden (Sedumfamilie) en mossen. Er zijn ook mixen mogelijk. Bij een zwaarder dak kunnen ook hogere planten zich vestigen. Een en ander zal in overleg met ontwikkelaar en architect moeten worden bekeken.